

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TEMIRYO'L ATAMALARINING QIYOSIY LINGVOPRAGMATIK TAHLILI

Shonazarov A'zamjon Mansur o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti

Harbiy aviatsiya instituti Tillar kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi temiryo'l atamalarining lingvopragmatik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda terminlarning ma'no hajmi, qo'llanish konteksti, kommunikativ vazifasi hamda nutqiy vaziyatga moslashuvi o'rganildi. Shuningdek, temiryo'l sohasiga oid atamalarining pragmatik yuklamasi, ularning rasmiy-huquqiy va texnik matnlardagi funksiyasi aniqlandi. Tadqiqot natijalari transport terminologiyasini o'qitish, tarjima va kasbiy muloqotda samarali foydalanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: temiryo'l terminologiyasi, lingvopragmatika, qiyosiy tahlil, o'zbek tili, ingliz tili, kasbiy diskurs

Kirish: Globallashuv sharoitida transport tizimi, xususan temiryo'l sohasi xalqaro hamkorlikning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Temiryo'l sohasida samarali muloqotni ta'minlashda aniq, standartlashtirilgan va pragmatik jihatdan mos terminologiyaning o'rni beqiyosdir. O'zbek va ingliz tillarida temiryo'l atamalarining shakllanishi, qo'llanishi va nutqiy vazifalari til tizimi hamda madaniy-ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liq.

Lingvopragmatik yondashuv terminlarni nafaqat semantik birlik sifatida, balki ma'lum kommunikativ vaziyatda muayyan maqsadga xizmat qiluvchi vosita sifatida tahlil qilish imkonini beradi. Shu bois mazkur maqolada temiryo'l atamalarining qiyosiy lingvopragmatik tahliliga alohida e'tibor qaratildi.

Temiryo'l terminologiyasining lingvistik xususiyatlari

O'zbek tilidagi temiryo'l atamaları asosan rus tili orqali kirib kelgan yoki milliy so'z yasash modellari asosida shakllangan bo'lsa, ingliz tilidagi terminlar xalqaro texnik standartlar asosida rivojlangan. Masalan:

O'zbek tili: lokomotiv, vagon, temiryo'l bekati, yuk poyezdi

Ingliz tili: locomotive, carriage, railway station, freight train

Bu atamalarda leksik moslik mavjud bo'lsa-da, ularning qo'llanish chastotasi va pragmatik funksiyasi farqlanadi. Ingliz tilida ko'plab terminlar qisqartmalar (acronyms) orqali faol qo'llanadi (EMU, DMU, LRT), o'zbek tilida esa to'liq shakl ustuvor hisoblanadi.

Temiryo'l atamalarining pragmatik jihatlari

Lingvopragmatik tahlil atamaning real nutqiy vaziyatdagi vazifasini ochib beradi. Temiryo‘l sohasida terminlar quyidagi pragmatik vazifalarni bajaradi:

Axborot berish: texnik yo‘riqnoma va hujjatlarda

Buyruq va ko‘rsatma: xavfsizlik qoidalarida

Regulyativ funksiya: jadval, yo‘nalish va yuk tashish hujjatlarida

Masalan, ingliz tilidagi “Mind the gap” iborasi qisqa, buyruq ohangida bo‘lib, maksimal pragmatik ta’sirga ega. O‘zbek tilida esa shunga mos “Platforma va vagon orasidagi masofaga e’tibor bering” shakli ko‘proq izohli va rasmiy uslubda ifodalanadi.

Qiyosiy lingvopragmatik farqlar

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki:

1. Ingliz tilida terminlar ixchamlik va aniqlik tamoyiliga asoslanadi.
2. O‘zbek tilida esa tushuntiruvchanlik va normativlik ustuvor.
3. Ingliz tilidagi temiryo‘l diskursi ko‘proq harakatga undovchi xarakterga ega.
4. O‘zbek tilidagi temiryo‘l terminlari esa rasmiy-huquqiy pragmatik yuklama bilan ajralib turadi.

Bu farqlar tarjima jarayonida yoki kasbiy muloqotda pragmatik xatolarga olib kelishi mumkin.

Ta’lim va tarjima jarayonidagi ahamiyati

Temiryo‘l atamalarining lingvopragmatik tahlili:

ESP va LSP kurslarini ishlab chiqishda,

texnik tarjimada ekvivalent tanlashda,

kasbiy muloqot kompetensiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Talabalarga terminlarni faqat lug‘aviy ma’noda emas, balki real kommunikativ vaziyatda qo‘llashni o‘rgatish zarur.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va ingliz tillaridagi temiryo‘l atamalari o‘rtasida nafaqat leksik, balki lingvopragmatik farqlar mavjud. Ushbu farqlar til tizimi, madaniy kontekst va kommunikativ ehtiyojlar bilan belgilanadi. Temiryo‘l terminologiyasining qiyosiy lingvopragmatik tahlili transport sohasi uchun mutaxassislar tayyorlash, tarjima sifatini oshirish va xalqaro muloqotni samarali tashkil etishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for specific purposes: A learning-centered approach. Cambridge University Press.
2. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). Developments in English for specific purposes. Cambridge University Press.
3. Crystal, D. (2003). A dictionary of linguistics and phonetics. Blackwell.
4. Sodiqov, Q. (2010). Tilshunoslik asoslari. Toshkent: Akademnashr.
5. Paltridge, B., & Starfield, S. (2013). The handbook of English for specific purposes. Wiley-Blackwell.